

Et Bidrag til dansk Klosterhistorie i Christiern I.s Tid.

Ved William Christensen.

I Middelalderens sidste Tid, i Slutningen af det 14. og i det 15. Århundrede, da Kravene om en Reformation af Kirken i dens Helhed var så stærkt fremme på de store Koncilier, møder man som bekendt også inden for flere af Munkeordenerne stærke reformatoriske Bevægelser, der tilsigtede at genoprette den forfaldne Klostertugt og at give det religiøse Liv i Klostrene et dybere Indhold. Blandt Franciskanerne havde der jo fra gammel Tid hersket Modsætning mellem Konventualerne, der vilde slå af på Ordensregelens oprindelige Påbud om absolut Fattigdom, og Spiritualerne, der vilde opretholde dette Påbud i hele dets Strenghed; og nær beslægtet med Spiritualernes Retning, men af yngre Datum, var Observanternes, der ligeledes hævdede Fattigdomskravet i dets fulde Udstrækning og i det 15. Århundrede fik Herredømmet i en Mængde Minoriterklostre.

I en anden Orden, nemlig Augustinerkorherrernes, går Reformbevægelsen tilbage til den nederlandske Mystik. En Del af den ansete Mystiker Gerhard Groot fra Deventer's Disciple havde med deres Lærers Samtykke sluttet sig sammen om at leve i Fællesskab, og Forbindelsen af disse »Brødre af Fælleslivet«, der lagde Hovedvægten på et fromt og sædeligt Liv, men stillede sig uden for de bestående

Munkeordener og ikke aflagde noget Ordensløfte, fandt hurtig Efterligning på mange Steder i Nederlandene og Tyskland. Af praktiske Grunde havde Gerhard Groot dog selv ønsket, at Brødrene skulde slutte sig til en af de eksisterende Ordener; medens Retningen i sin oprindelige Form vedblev at bestå, grundede nogle af dens Tilhængere derfor i 1387, 3 År efter Gerhard Groots Død, et Augustinerkloster i Windesheim mellem Zwolle og Deventer, i den nuværende nederlandske Provins Overijssel. Andre Klostre af samme Orden sluttede sig snart sammen med det nystiftede og under dettes Forsæde i den såkaldte Windesheim-Kongregation, og de herfra udgående Reformatorer indførte atter den gamle strenge Regel i en Mængde nederlandske og tyske Augustinerklostre, så at Windesheim-Kongregationen i Løbet af det 15. Århundrede kom til at tælle over 80 Medlemmer. Den bekendteste af Kongregationens Reformatorer er Johannes Busch (født 1399 i Zwolle, død c. 1480), der har indlagt sig Fortjeneste ikke blot ved sin Reformvirksomhed, men også som Forfatter, idet han i flere Arbejder har skildret hele Windesheim-Bevægelsens Historie¹).

Johannes Busch og Windesheimernes andre Reformatorer nøjedes imidlertid ikke med at virke i Augustinerordenen, og bl. a. fik de en Del Betydning for den samtidige Reformbevægelse hos Benediktinerne. Denne sidste Bevægelse var opstået uafhængig af Windesheim-Retningen og kan føres tilbage til Konstanz-Konciliets Dage; noget senere var Benediktinerklostret Bursfelde ved Weser (ikke langt fra Sammenløbet af Werra og Fulda) blevet reformeret af Johannes Dederoth, også kaldet Johannes von Minden, der var Abbed her 1433—39, og under hans Efterfølgere, af hvilke Johannes von Hagen var Abbed fra

¹) Hans bevarede Skrifter, af hvilke der før savnedes en tilfredsstillende Udgave, foreligger nu udgivne af K. Grube i *Geschichtsquellen der Prov. Sachs.* XIX (Halle 1886).

1439 til 1468 eller 1469, spillede Bursfelde en vigtig Rolle som Midtpunkt for den ny Retning blandt Benediktinerne. Det var ikke blot direkte eller indirekte herfra, at en Mængde Klostre reformeredes, men tillige blev de fleste af dem efter Reformens Gennemførelse optagne i Bursfelde-Kongregationen, der med det nævnte Kloster som Hoved snart omfattede et betydeligt Antal Medlemmer.

De forskellige ovenfor berørte Reformbestræbelser har i Løbet af det 15. Århundrede sat deres Spor også i Danmarks Klosterhistorie, om end for en enkelt Ordens Vedkommende kun i ringe Grad. I 1443 havde Kong Christopher og Ærkebisp Hans Laxmand i Forening udstedt en Forordning, hvori det udtales, at der er blevet klaget over »en farlig Tilsidesættelse af den regulære Observans« i Klostrene, men som i øvrigt går ud på at tillægge Bisperne en betydelig Myndighed på Klostervæsenets Område, både med Hensyn til en Reformation og i andre Retninger¹⁾. Og i 1474 fik den bekendte Marinus de Fregeno ved et Pavebrev Ret til at reformere »monasteria ac loca pia in Dacia«, uden at der dog enten i dette Brev eller i Forordningen af 1443 er Tale om nogen bestemt Munkeorden²⁾. Hvad de enkelte Ordener angår, er det jo bekendt nok, at Observant-Bevægelsen blandt Franciskanerne fra Christiern I.s Tid af fik stor Betydning i Danmark, hvor den i en lang Årrække særlig var knyttet til Laurentius Branderi's Navn³⁾. Derimod er det ikke mange

¹⁾ Aarsberetn. fra Gehejmark. V. 61-62.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. VI. 564.

³⁾ Et enkelt lille Træk til Bevægelsens Historie, der særlig viser Franciskanernes Indflydelse som Prædikanter, findes i de nedfr. aftrykte Håndskrift-Brudstykker Bl. 1 v.-2 r., 35 v. — Om en tilsvarende Observant-Bevægelse blandt Dominikanerne kan henvises til, hvad der anføres om *Slesvig* By i Håndskrift-Brudstykkerne nedfr. Bl. 148 v., ligesom et Kongebrev af 1480 udtaler, at Munkene i *Ribe* Sortebrødrekloster har nu annammet deres rette Ordensregel og Observantiam at holde i deres Kloster (Thorup, Efterretn. angaaende Byen Ribe, 2. Saml. Bilag S. 11).

Oplysninger, man har kunnet finde om en Reform af de danske Augustiner- og Benediktinerklostre. At der har været tilstræbt en sådan, måtte dog gøres meget sandsynligt ved en Sammenligning med Nabolandet Holsten, hvor Reformbevægelsen spillede en stor Rolle i det 15. Århundrede. Eksempelvis kan det nævnes, at Augustinerklostret Segeberg allerede under Hertug Adolphs Regering var blevet Medlem af Windesheim-Kongregationen, og Johannes Busch selv var i Slutningen af Hertugens Levetid bleven udset til Prior i Segeberg, uden at han dog vilde modtage Valget¹⁾. I det ligeledes af Augustinere beboede Bordesholm hører man også temmelig tidlig om Reformforsøg, men her varede det dog til 1490, inden Klostret tiltrådte Windesheim-Kongregationen; derimod finder man det til Benediktinerordenen hørende Cismar som Medlem af Bursfelde-Kongregationen allerede i Hertug Adolphs Tid²⁾.

Til en Augustinerreform i Danmark hører man imidlertid så godt som intet. Dronning Dorothea er personlig truffen sammen med Johannes Busch, der ved denne Lejlighed overlod hende en Afskrift af en af ham selv forfattet Bøn; men Sammenkomsten fandt Sted på Segeberg, ikke i Danmark, og der siges intet om, at de danske Augustineres Stilling blev bragt på Bane ved den. At dette sidste har været Tilfældet, synes dog rimeligt at antage, især da Johannes Busch et andet Sted nævner, at den daværende Prior i Segeberg interessererede sig for en Reform ikke blot af Bordesholm, men også af Æbelholt; Forfatteren lover at komme tilbage hertil senere³⁾, men det

¹⁾ Geschichtsquellen der Prov. Sachs. XIX. 496-500. Jfr. de her nedfr. aftrykte Håndskrift-Brudstykker Bl. 34 r., 157 v.

²⁾ Se i Almindelighed om de holstenske Klostre ved denne Tid: H. Finke, Zur Gesch. der holstein. Klöster im 15. und 16. Jahrh., i Zeitschr. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XIII. 143 ff. (om Segeberg især S. 152-56, om Bordesholm S. 156-67 og om Cismar S. 167-69).

³⁾ Geschichtsquellen der Prov. Sachs. XIX. 787-88, 499.

er højst uheldigt, at han har forsømt at opfylde dette sit Løfte.

Medens der (så vidt mig bekendt) ud over det nys nævnte intet foreligger om en Påvirkning fra Windesheim på de danske Augustinere, har man dog allerede tidligere været lidt bedre underrettet om Bursfelde-Retningens Indflydelse på de danske Benediktinere. Det vides, at Vor Kloster i Århus Stift 1488 optoges i Burfelde-Kongregationen, og at det samme 1492 skete med Odense St. Knuds Kloster¹⁾; Munkene her havde nemlig i 1489, da de genvandt deres tidligere Stilling som Odense Stifts Kapitel, måttet forpligte sig til at leve under Observans²⁾. Derimod har det hidtil været ukendt, at Reformbevægelsen blandt Benediktinerne allerede i Christiørn I.s Tid var nået til Danmark og dér havde fået en vis Indflydelse; det er herom, at de i det følgende meddelte Håndskrift-Brudstykker giver en Del Oplysninger.

Vedkommende Håndskrift findes på Universitetsbiblioteket i Kiel blandt dettes bordesholmske Håndskrifter og bærer nu Betegnelsen: »Cod. MS. Bord. 58, D. 8vo«. I en ældre, i 1883 trykt Fortegnelse over Bordesholm-Biblioteket nævnes det som »de Reformatione varia ad Thuonem Archi-Episc. Lundens: item ad Joh. Episc. Arhusiensem et alia MSC.«³⁾; men trods denne sin Titel har det dog hidtil, så vidt vides, ikke været benyttet af nogen Dansk. Det var først Hr. Sognepræst, Dr. phil. H. F. Rørdam, der gennem en Notits af A. H. Lackmann⁴⁾ blev opmærksom på det. Han fik Håndskriftet udlånt til København og opfordrede her Rigsarkivet til at benytte Lejligheden til at

1) Bucelinus, *Germania topo-chrono-stemmato-graphica*, Pars I, *Germaniæ sacræ pars altera* S. 19. Leuckfeld, *Antiquitates Bursfeldenses* S. 123. Jfr. *Kirkehist. Saml.* 3. R. I. 546-48.

2) Jfr. her nedfr. S. 94.

3) *Zeitschr. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch.* XIII. 125.

4) I hans *Diatriba historico-critica de svpremo ecclesiae evangelicae capite ex mente Haraldi Hvitfeldi* Bl. C 3 v., Note (c).

gøre dets Indhold lettere tilgængeligt for danske Historikere. Som en Følge heraf overdroges det til mig at udvælge og afskrive de Stykker af Håndskriftet, der kunde have nogen Interesse for Danmark; og efter Fuldendelsen af denne Afskrift erholdt jeg fri Rådighed til at benytte den, som jeg vilde, hvorfor jeg herved tillader mig at bringe Hr. Rigsarkivar A. D. Jørgensen min ærbødige Tak.

Håndskriftet er et Papirshåndskrift på 292 Blade af $c. 16 \times 10\frac{1}{2}$ Centimeters Størrelse og er indbundet i Træbind beklædt med brunt Læder og forsynet med Spænder. En Del Blade hist og her er ubeskrevne; af de beskrevne er hele Håndskriftets sidste Del (fra Bl. 169 r. incl.) uden nogen som helst Betydning for dansk Historie, idet den kun indeholder Stykker af Afrem Syrers, Biskop Cæsarius af Arles's, Augustinus's og andre kirkelige Forfatteres Skrifter. Interessen for os knytter sig udelukkende til Håndskriftets første Del, der (bortset fra et »*registrum alphabeticum hujus libri*« på Bl. 112 r.-118 r.) bestaar af 5 Afhandlinger i Brevform, alle forfattede af en Benediktinermunk i Cismar ved Navn Johannes og rettede til forskellige danske Bisper og høje Embedsmænd; alle 5 er de skrevne med én og samme Hånd, som anvender Forkortelser i stort Omfang og ikke alle Steder er helt let at læse. Samtlige Breve har til Formål at tale Klosterreformationens Sag; men som rimeligt er, gør de hovedsagelig dette gennem almindelige religiøse Betragtninger, der ikke i mindste Måde vedrører Danmarks specielle Historie¹⁾; at udgive Brevene fuldstændig vilde derfor kræve en Tid og en Bekostning, der set fra et dansk Standpunkt ikke vilde stå i noget rimeligt Forhold til det derved vundne Udbytte. Derimod findes der naturligvis rundt om i Brevene en

¹⁾ Som det ses af Randnoten Bl. 165 v., støtter Forfatteren sig i sin Fremstilling til Dels på den ansete tyske Teolog Dominikaneren Johannes Nider, der døde 1438 (se om ham Allg. Deutsche Biogr. XXIII. 641-46).

Del spredte Træk til Belysning af dansk Historie, og alle de pågældende Steder af Håndskriftet vil findes aftrykte i det følgende. De ny Oplysninger, de giver, er dog uheldigvis ikke så mange, som man kunde være tilbøjelig til at vente efter den Plads, de optager; thi dels udtrykker Forfatteren sig ofte med en Rigdom på Ord, der skjuler et temmelig ringe positivt Indhold, og dels medfører den valgte Form af Breve henvendte til forskellige Adressater, at én og samme Meddelelse kan findes gentagen på et Par Steder.

Af Brevene er det 2. (Bl. 49 r.-59 v.) rettet til Bisp Knud Mikkelsøn af Viborg, det 3. (Bl. 61 r.-111 v.) til Ærkebisp Tue Nielssøn af Lund, det 4. (Bl. 121 r.-144 v.) til Bisp Jens Iverssøn (Lange) af Århus og det 5. (Bl. 145 r.-168 r.) til Christiern I.s Kammermester Cord Cordes og hans Kansler Daniel Kepken. Det forreste Brev (Bl. 1 r.-44 r.) er, efter hvad det selv siger, rettet til Ærkebisp Tue (ligesom det 3.); imidlertid fremgår det af et Par Steder i Håndskriftet¹⁾, at en Afhandling, der stemmer overens med den forreste, af Forfatteren er bleven sendt til Bisp Claus af Slesvig, og ved nærmere Eftersyn viser det nævnte, nu til Ærkebispens rettede Brev i sin foreliggende Form også tydelige Spor af, at det virkelig oprindelig har været stilet til Slesvig-Bispen. Mest betegnende i denne Henseende er Slutningen (Bl. 43 v.-44 r.), hvor den Måde, hvorpå Ærkebispens og Bispen af Viborg nævnes Side om Side, gør det højst usandsynligt, at Brevet fra først af skulde være rettet til den første af dem, og hvor flere af de Personer, som Adressaten anmodes om at hilse, afgjort peger i Retning af Slesvig, medens ingen af dem leder Tanken hen på Ærkebispens. Således er det vistnok temmelig utvivlsomt, at den Luder Lund, der nævnes Bl. 43 v., er identisk med en Luder Lund, der forekommer som Kannik i Slesvig

¹⁾ Bl. 65 r. med Randnote; Bl. 167 r. med Randnote.

f. Eks. 1443 og 1453 og som Bisp Claus's Officialis 1443¹⁾; og når Adressaten har 2 kvindelige Slægtninge i Kiel med Navnene Mechtildis og Beka, passer dette jo også bedre på en Bisp i Slesvig end på Ærkebisp. Når fremdeles Brevets allerførste Side nævner en Person kun som *reuerendus*, *ymmo michi reuerendissimus etc.*, og når det af et senere Sted i Håndskriftet (Bl. 64 r.) fremgår, at den, der betegnes på denne mystiske Måde, er Slesvig-Bispen, kan også et sådant Træk tyde på, at man ikke har givet sig tilstrækkelig Tid til at forandre en oprindelig brugt Tiltaleform således, at det i Brevets ny Skikkelse kunde ses, hvem det var, der havde været tiltalt. Og endelig kan det nævnes, at Ordene *vestre precelse ecclesie Sleswicensis* på Bl. 35 v. må antages henvendte direkte til Slesvig-Bispen, idet Ærkebispens Forhold til et af hans Suffraganers Stifter næppe vilde betegnes ved en Vending som: *eders Kirke Slesvig*.

Den samme Skødesløshed, som præger Håndskriftet med Hensyn til Spørgsmålet om, til hvem det første Brev egentlig er rettet, viser sig ligeledes på mange Steder i Afhandlingernes Sprog, der kunde være adskillig omhyggeligere, end Tilfældet er, og frembyder flere Forsyndelser selv mod den middelalderlige latinske Grammatiks Regler; dog er det jo vanskeligt at afgøre, hvor mange af Manglerne på dette Område der skyldes Afskriveren. Også med de kronologiske Bestemmelser omgås Forfatteren nu og da på en lidt letsindig Måde²⁾, så at hans Opgivelser kan komme i Strid med hinanden, når de skal benyttes til Fastsættelse af det enkelte Brevs Affattelsestid. Det 1. Brev er forfattet 1461³⁾, og det 2. tidligst 1464 (eller

¹⁾ Dipl. Flensborg. I. 507. RA., Reg. 86. 30.

²⁾ Han bruger Ordet *nuper* om, hvad der er sket for 3 eller 4 År siden (Bl. 1 r., 63 v.).

³⁾ Nemlig 3 År efter 1458 (Bl. 1 r.).

1463?)¹⁾; det 3. må være fra 1461²⁾, skønt Forfatteren her modsiger sig selv³⁾; det 4. er fra 1462⁴⁾, og endelig det 5. fra 1463⁵⁾.

Hvad selve de Oplysninger angår, som Håndskriftet giver om Bestræbelserne for at reformere de danske Benediktinerklostre, går de, supplerede med, hvad der er fremdraget ved den nyeste Tids Undersøgelser til dansk Historie i Vatikanerarkivet⁶⁾, i Hovedsagen ud på følgende. Første Gang, Brevenes Forfatter Munken Johannes kan ses at være kommen til Danmark, var i 1457; hvem der egentlig udsendte ham dengang, angives ikke, men derimod Formålet med Sendelsen, som i al Almindelighed var at få i det mindste ét dansk Benediktinerkloster reformeret. Munken medførte et Anbefalingsbrev til Ærkebisp Tue, som han kendte fra Erfurt-Universitetet, og som også stillede sig

¹⁾ Bl. 50 r. omtales en Samtale, som Forfatteren i 1464 skal have haft med Viborg-Bispen i Kolding på en Tid, da også Kongen opholdt sig dér; men det ligger nær at antage, at denne Samtale i Virkeligheden har fundet Sted på samme Tid som det Møde mellem Kongen og Forfatteren i Kolding, der Bl. 148 r.-v. sættes til 1463. Og i så Fald er Året 1463 det rette, jfr. nedfr. Note 5.

²⁾ Nemlig 4 År yngre end 1457 og tillige fra en Tid, da Bisp Oluf Mortenssøn af Roskilde, hvis Forgænger Oluf Daa døde i Febr. 1461, endnu kun var electus (Bl. 63 v.).

³⁾ Bl. 64 r. siger han nemlig, at han *presenti anno* sendtes til Danmark for at reformere Odense St. Knuds Kloster, og dette skete ifølge Bl. 1 r. År 1460. Men straks efter Udtrykket *presenti anno* tilføjer han rigtignok også, at han har været udenlands *ferè annum*.

⁴⁾ Bl. 121 v.-122 r. hedder det, at Forfatteren for 4 År siden sendtes til Danmark i Anledning af Skovklosters Reformation, og denne Sendelse tilhører ifølge Bl. 1 r. Året 1458; ligeledes kaldes 1461 for *anno preterito* (Bl. 122 r.).

⁵⁾ Bl. 148 r. At Brevet ikke kan være yngre, ses også af, at det Bl. 157 r. nævner Ærkebisp Didrik af Köln som levende, men han døde netop i Febr. 1463.

⁶⁾ Jeg er Hr. cand. mag. M. Mackeprang Tak skyldig, fordi han endnu inden sin Hjemkomst fra Rom velvillig stillede dem af sine Afskrifter, der kunde have nogen Betydning for det foreliggende Spørgsmål, til min Rådighed.

meget velvillig til Sagen; men på Grund af de urolige Forhold i Riget (det var netop på den Tid, at Kongen beredte sig på at drage til Sverige, hvor Karl Knutssons egne Undersåtter havde rejst sig mod ham) udrettedes der foreløbig intet. Broder Johannes må derefter have forladt Danmark; men der var dog foranlediget en Henvendelse til Paven fra en Del af Munkene i Skovkloster ved Næstved om, at deres Kloster måtte blive reformeret, og dette fremkaldte et Brev fra Pave Calixtus III af 1457 1. Decbr., hvorved Bispnen i Roskilde Oluf Daa og Provsten sammesteds Oluf Mortenssøn fik Fuldmagt til at visitere og reformere Klostret. I 1458, da Broder Johannes atter var herinde, gennemførtes virkelig Reformen i det ansete Munke-samfund; men det var dog åbenbart ikke alle dets Medlemmer, der var gunstig stemte for Forandringen, thi en af dennes Virkninger viste sig i, at Flygtninge fra Klostret spredtes omtrent over hele Danmark; tre af dem gik til St. Knuds Kloster i Odense, hvor deres Nærværelse selvfølgelig ikke skulde gavne Reformpartiets Sag¹⁾.

Efter denne Sejr for den ny Retning blev Broder Johannes i Året 1460, især ved Bisp Claus af Slesvigs Indflydelse, på ny sendt til Danmark. Det gjaldt nu Reformationen af St. Knuds Kloster i Odense, en Opgave, der imidlertid frembød større Vanskeligheder end den forrige, og som det da heller ikke lykkedes at løse. Medens Reformvennerne nemlig ønskede at skærpe Klostertugten, var der et Modparti, som ikke engang vilde nøjes med at bevare den bestående Tilstand i Odense-Klostret, men helt vilde omdanne dette, Stiftets Domkapitel, til en Forening af sækulære Kanniker i Lighed med de fleste andre af de danske Kapitler²⁾. Størst Interesse for en Forandring i

¹⁾ Bl. 1 r., 63 v.-64 r., 100 r., 157 v.-158 r. RA., Afskrift fra Rom af Pavebrev 1457 ¹/₁₂.

²⁾ I 1457 og den nærmest foregående Tid havde der været en ret hæftig Strid mellem 2 Kandidater til Prior-Værdigheden i Klostret, Gregorius Tukonis og Benedictus Andree (RA., Afskrifter fra Rom

den sidstnævnte Retning nærrede den fynske Adel, der ønskede at benytte det ny Kapitel som Forsørgelsesanstalt for sine Børn, således som dens Talsmand i denne Sag, den bekendte Eggert Frille åbent erklærede¹⁾. Men også Kongen og Rigsrådet havde taget Parti mod Reformvennerne, og om end Kong Christiern under Påvirkning af et Par af disse overdrog til to Mænd nærmere at undersøge, hvad der kunde tale enten for en Klosterreform eller for en Forandring i modsat Retning, varslede det intet godt, at Valget faldt på Eggert Frille som den ene af disse to Mænd. Hertil kom, at Tidspunktet for en Reformation var uheldig valgt, idet Stiftet under den daværende Strid mellem Mogens Krafse og Peder Axelsson (Thott) om Bispeværdigheden savnede et af alle anerkendt Overhoved; og skønt Broder Johannes i Anledning af Odense-Spørgsmålet opholdt sig i længere Tid her i Landet, forlyder der dog intet om, at han har opnået det mindste i Sagen²⁾. Oven i Købet blev jo den af ham så ivrig bekæmpede Forandring af Klostret til en Forbindelse af sækulære Kanniker gennemført en halv Snes År senere, i 1475; men der påfulgte som bekendt hurtig et Tilbageslag, idet Kannikerne i 1489 atter måtte vige Pladsen for Benediktinermunkene. Og disse måtte endda ved deres Restitution love for Fremtiden at leve »sub observantia et regulari vita S. Benedicti et ejus ordinis«³⁾, så at Reformen dog omsider vandt Sejr også i Odense St. Knuds Kloster; i 1492 tiltrådte Klostret derefter Bursfelde-Kongregationen⁴⁾.

af Pavebreve 1457 $\frac{2}{5}$ og $\frac{21}{5}$ og af Supplikker med pavelige Resolutioner af 1457 $\frac{2}{5}$ og $\frac{18}{5}$, jfr. Supplik med pavelig Resolution af 1459 $\frac{29}{6}$); men om denne Strid skulde stå i Forbindelse med den ovfr. nævnte Modsætning, vides ikke.

¹⁾ Ligeledes da det i 1475 lykkedes at gennemføre Omdannelsen af Klostret, anførtes den nævnte Betragtning som et væsentligt Motiv til Forandringen (Danske Mag. 4. R. II. 104-5).

²⁾ Bl. 1 r.-2 r., 41 v.-43 r., 64 r.-v., 122 r.-v.

³⁾ SRD. VIII. 477.

⁴⁾ Jfr. ovfr. S. 88.

Også til Jylland havde Broder Johannes's Virksomhed strakt sig. I Viborg Stift har han engang omtrent i Årene 1461—64 reformeret et Nonnekloster, om hvis Beboere det udtrykkelig siges, at de selv havde hidkaldt ham og frivillig underkastede sig den strengere Regel; men når vedkommende Kloster benævnes »Schowkloster«¹⁾, må Forfatteren eller måske snarere Afskriveren jo her have gjort sig skyldig i en Forveksling, efter Navneformen at dømme vel nærmest med Sebber Kloster.

Med Århus-Bispen Jens Iverssøn (Lange) var Broder Johannes kommen i Forbindelse allerede under Arbejdet for Skovklosters Reformation, og Bispen havde dengang indbudt ham til sit Stift, for at han kunde reformere Klostrene dér. Foreløbig var en sådan Plan dog ikke kommen til Udførelse; men da Jens Iverssøn i 1461 gentog sin Opfordring, efterkom Munken den, og i 1462 finder man ham i Vor Kloster, optagen af Bestræbelser for at indføre Reformen her, hvad der da også ved Bispens Hjælp er lykkedes ham²⁾. Dette er imidlertid det eneste, Forfatteren har at meddele som Resultat af sin Virksomhed i Århus Stift; og det vilde jo også være nogenlunde mennesskeligt, om Århus-Bispens Interesse for Reformen og dens Talsmand her i Landet var kølnet en Del efter den lange Moralprædiken, som Munken holder for ham på Håndskriftets Bl. 140 r.-144 r. Hvad den videre Udvikling af Forholdene i Vor angår, er det allerede nævnt, at Klostret optoges i Bursfelde-Kongregationen, om end først 1488³⁾; og det kan tilføjes, at der i Dødebøgerne fra mindst 8 til samme Kongregation hørende tyske Klostre findes anført Navne på i alt 3 af Vor's Abbeder, hvoraf i det mindste de 2 tilhører Tiden efter Reformen, — et Træk, der jo

¹⁾ Bl. 57 v.-58 r.

²⁾ Bl. 121 v.-122 v., 157 v.-158 r.

³⁾ Ovfr. S. 88.

tyder på en ret nøje Forbindelse mellem det danske Kloster og Kongrégationen¹).

Endnu må Nonneklostret Gudum i Ribe Stift nævnes som et tredje jydsk Benediktinerkloster, på hvis Reformation Broder Johannes fra Cismar vistnok har øvet en Del Indflydelse, skønt hverken han selv eller andre udtrykkelig omtaler det. Det var her Priorissen og Nonnerne selv, der ønskede at antage Reformen; men deres foresatte Ribe-Bispen Henrik Stangeberg stillede sig meget ligegyldig til dette deres Ønske og plagede dem tillige i høj Grad ved gentagne Gange at komme på Gæsteri hos dem »cum curia et equitibus suis«. Nonnerne henvendte sig derfor til Paven med Bøn om, at det måtte blive overdraget nogle af Landets Prælater at beskytte dem mod Bispen og at reformere Klostret, og Paven lovede virkelig i Sommeren 1459 at opfylde deres Anmodning²). Men noget praktisk Udbytte ser det ikke ud til, at Henvendelsen foreløbig har bragt Nonnerne; i Broder Johannes's Breve, der dog er nogle År yngre end 1459, antydes det ikke, at Reformen

¹) I Cismar mindedes man Vor-Abbederne Ingvar og Niels (Quellen-samml. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. IV. 317, 286; jfr. Kirkehist. Saml. 3. R. I. 547), i St. Mikkel's Kloster i Hildesheim: Ingvar og Peder (Vaterländ. Arch. des histor. Vereins f. Niedersachsen, Jahrg. 1842 S. 462, 1843 S. 36), i Marienmünster i Westfalen: Peder (sstds., Jahrg. 1843 S. 37), i St. Moritz's Kloster i Minden, i Huisburg i Nærheden af Halberstadt og i Pegau i Nærheden af Leipzig: Ingvar (sstds., Jahrg. 1842 S. 462; Quellen-samml. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. IV. 317³); Mencken, *Scriptores rerum Germanicarum* II. 135) og i Grafschaft i Westfalen og i St. Peders Kloster i Erfurt: Niels og Peder (Quellen zur Westfälischen Gesch., hrsg. von Seibertz, III. 426, 448; Schannat, *Vindemiæ literariæ* II. 17, 19). Derimod anføres ingen Abbed fra noget andet dansk Kloster i de Dødebøger fra de ovennævnte Klostre (i alt fra 5), som jeg har haft Lejlighed til at gennemgå fuldstændig eller dog i fyldige Udtog.

²) RA., Afskrift fra Rom af Klostrets Supplik med pavelig Resolution af 1459 ²¹/7. Dette Aktstykke viser tillige, at Gudum som ovfr. nævnt tilhørte Benediktinerordenen, hvad man tidligere ikke har vidst med Sikkerhed.

er bleven indført i Gudum, og når Cismar-Munken omtaler en ikke navngiven Biskop, der i 1463 megæt bestemt nægtede at lade et Kloster i sit Stift reformere, skønt både Kongen og flere verdslige Rigsråder opfordrede ham dertil¹⁾, er det vel endogså ret sandsynligt, at denne Biskop har været Ribe-Bispen, og Klostret Gudum. Men i 1465 døde Henrik Stangeberg, og man fristes da til at antage det for mere end et Tilfælde, når det netop er fra det følgende År, at der først foreligger et bestemt Vidnesbyrd om Gudums Reformation; det hedder nemlig i et gammelt Udtog af et nu tabt Kongebrev fra 1466, at Klostrets Beboere skal og må »holde regulam observantie efter Tidsens og Landsens Lejlighed«²⁾.

Om Cismar-Munkens Ophold i Danmark har strakt sig til 1466, så at han da har kunnet arbejde for Reformen i Gudum, vides ikke, og ikke heller, om den over 20 År yngre Reformation af Odense St. Knuds Kloster står i nogen Forbindelse med den Virksomhed, han havde udfoldet under Christiørn I.s Regering. Han nævner selv intet dansk Kloster ud over de tidligere anførte, som han har vundet for den ny Retning blandt Benediktinerne; og det synes ikke meget rimeligt, at han i den Tid, der ligger forud for det yngste af Brevenes Affattelse, skulde have gennemført Reformen noget Sted uden at omtale det. I de 6 År 1457—63 (eller endnu lidt længere) har han altså formodentlig kun i 3 Klostre — Skovkloster, Vor og rimeligvis Sebbær — kunnet sætte sine Planer igennem, og selv om man hertil vil føje Gudum, (hvad man jo kun er berettiget til, når man samtidig lader hans Virksomhed vare til 1466), kan et sådant Udbytte ikke kaldes stort. Men den Støtte, Munken havde fundet hos Rigets verdslige og gejstlige Øvrighed, synes rigtignok heller ikke at have været egnet til at hidføre meget betydelige Resultater.

¹⁾ Håndskriftets Bl. 155 r.

²⁾ Ældste Archivreg. III. 209.

Hvad Kong Christiern angår, er det allerede nævnt, hvorledes han i det mindste fra først af var en afgjort Modstander af en Reform i Odense; derimod udtaler Forfatteren dog senere sin Tilfredshed med Udfaldet af en Sammenkomst, han havde med Kongen i Kolding 1463¹⁾, men alligevel vides det ikke med Vished, at denne Sammenkomst har haft nogen praktisk Virkning. Af Bisperne var flere øjensynlig ret gunstig stemte mod Reformforsøgene, og en Optræden som Henrik Stangebergs i Ribe og den nylig omtalte unavngivne Biskops (hvis disse to da ikke i Virkeligheden er én og samme Person) må nærmest betragtes som en Undtagelse fra Regelen. Adskillige af de andre Bisper roses af Forfatteren for deres velvillige Holdning over for hans Bestræbelser, således både Ærkebisen, Knud Mikkelsøn i Viborg og Jens Iverssøn i Århus. Men denne Ros forekommer rigtignok for en meget stor Del i det til den vedkommende selv rettede Brev, hvad der jo forringer Vidnesbyrdets Værdi noget; og den Bisp, som Broder Johannes afgjort nærer størst Sympati for, er da heller ingen fra det egentlige Danmark, men derimod Claus Wulf i Slesvig²⁾. Ja et Sted udtaler Forfatteren endogså som sin almindelige Dom om de danske Bispers Holdning i Spørgsmålet om Reformen i Odense, at de er ligesom stumme Hunde, der ikke kan eller i det mindste lader, som om de ikke kan gø³⁾, og således på éngang dræber andre og selv omkommer⁴⁾. En sådan Ytring viser tydelig, at Reformatoren i det mindste i det givne Øjeblik har været alt andet end fornøjet med Bispernes Standpunkt i denne Sag; den formodentlig ret passive Velvilje, som de ellers lagde for Dagen, var jo heller ikke tilstrækkelig her,

¹⁾ Bl. 148 r.-v., 155 r., 161 r.-v., 165 v.

²⁾ Se således Bl. 64 r., men især Bl. 141 v.-142 r., 142 v.

³⁾ Jfr. Profeten Esajas, 56. Kap. Vers 10.

⁴⁾ Bl. 64 r.

hvor de modstående Interessér var så meget stærkere end ved de almindelige Klostre.

Til Slutning skal endnu i Anledning af Forfatterens Ytringer¹⁾ om, at han fra Erfurt-Universitetet kendte to af Brevenes Adressater, nemlig Ærkebisp Tue og Bisp Knud af Viborg, tilføjes nogle Bemærkninger nærmest om disse to Mænds akademiske Løbebane. Tue Nielsson »de Vibergia« immatrikuleredes i Erfurt 1426, blev Magister sstds. 1428, Dr. theol. sstds. 1439 og var Universitetets Rektor i Vintersemestret 1439—40²⁾; et Arbejde af ham vedrørende Aristoteles's Metafysik — fra hans Magistertid, da han (i 1438) boede i det til Universitetet knyttede Kollegium Porta coeli, — findes i Håndskrift i det Amplo-nianske Bibliotek i Erfurt³⁾. Bisp Knud af Viborg havde først studeret i Rostock, hvor han immatrikuleredes 1421 og blev Baccalaureus i Vintersemestret 1422—23. Senere forlod han Rostock, måske sammen med sin senere Kollega Jens Iverssøn (Lange), der i 1424 var bleven immatrikuleret her⁴⁾; i ethvert Fald finder man de to Mænds Navne (»Kanutus Michaelis de Arusia« og »Johannes Ibari de Arusia«) anførte umiddelbart efter hinanden, da de i Efteråret 1424 immatrikuleredes i Erfurt, og i denne sidste By erhvervede de så bægge Magistergraden, »Kanutus de Arusia« 1425 og »Johannes de Arusia« 1428⁵⁾. I 1432 forekommer Magister Kanutus de Arusia, »clericus Arusiensis, publicus imperiali auctoritate notarius«, som nærværende ved Forhandlingerne i Horsens mellem Erik af Pommern og de

¹⁾ Bl. 43 v., 63 v.

²⁾ Geschichtsquellen der Prov. Sachs. 8. Bd. 1. Th. S. 135, 176. Daae, Matrikler ov. Nordiske Studerende ved fremm. Universiteter S. 29. Motschmann, Erfordia literata continuata, 1. Fortsetz. S. 22.

³⁾ Schum, Beschreibendes Verzeichniss der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt S. 666—67.

⁴⁾ Hofmeister, Die Matrikel der Universität Rostock I. 10, 14, 18.

⁵⁾ Geschichtsquellen der Prov. Sachs. 8. Bd. 1. Th. S. 129. Daae, anf. St. S. 29.

vendiske Stæder¹⁾. Men længe efter den Tid kan han ikke være bleven i Danmark, thi i Vintersemestret 1434—35 beklædte han Værdigheden som Erfurt-Universitetets Rektor; da han valgtes hertil, var han endnu kun Magister in artibus og Licentiatius in utroque jure, men senere blev han Dr. juris utriusque i Erfurt, uden at jeg dog kan angive Året herfor nærmere, end at han var det den 31. Aug. 1440, da han nævnes som Dekan i Københavns Kapitel²⁾. Fra Tiden omkring 1500 eksisterer der et betydeligt Antal Udgaver af et lille medicinsk Arbejde om Pesten, hvis Forfatter betegnes som Kanutus episcopus Arusiensis, idet Navnet Kanutus dog i Regelen i de forskellige Udgaver fremtræder i en mere eller mindre forvansket Form. Der kendes imidlertid ellers ingen Biskop Knud af Århus, og man har derfor været tilbøjelig til at antage, at her forelå en Forveksling af Århus og Viborg, så at Skriftets Forfatter skulde være Knud Mikkelsøn. Denne Antagelse har atter mødt Modstand fra andre Sider³⁾; men tænkeligt er det jo dog, at Skriftet virkelig skyldes

¹⁾ Hanserecesse 2. Abtheil. I Nr. 138 S. 91.

²⁾ Geschichtsquellen der Prov. Sachs. 8. Bd. 1. Th. S. 162; Motschmann, anf. St., 2. Fortsetz. S. 164: Kbh. Dipl. II Nr. 57. I ældre Tid, da de vedkommende tyske Universiteters Matrikler ikke forelå trykte, er der blevet opstillet forskellige Hypoteser om Stedet, hvor Knud Mikkelsøn skulde have studeret; af disse skal her kun anføres, at Rosenvinge i Kirkehist. Saml. I. 52 **) ikke anser det for udelukket, at han kan være bleven Doktor i Greifswald, skønt Universitetet her først oprettedes 1456, og Rosenvinge selv omtaler Knud Mikkelsøn som Doktor 1450. Det er derfor naturligvis ganske umuligt, at vor Biskop kan være identisk med den af Rosenvinge, anf. St., efter Brings Monumenta Scanensia S. 224 nævnte Kanutus Corsani (hvis Navn jeg i øvrigt ellers ikke mindes at have truffet); derimod er der en rigtignok temmelig svag Mulighed for, at det urigtige Navn Knud Kobssøn, som Knud Mikkelsøn længe har gået under, kunde skyldes en senere Tids Forveksling mellem ham og den omtalte Kanutus Corsani.

³⁾ Se herom især Aarsberetn. og Meddel. fra det store kgl. Bibl. I. 82-109, 415-16, II. 349-51, 411; jfr. Werlauff, Københavns Universitet indtil Reformationen S. 70, 93-95.

Knud Mikkelsøn, men fra først af har båret hans Navn i den Form, hvorunder han som ovenfor nævnt forekommer flere Gange i sine yngre År, nemlig Kanutus de Arusia eller Arusiensis; Betegnelsen episcopus er måske først føjet til senere, efter at man i Udlandet havde erfaret hans Forfremmelse, og herfra vilde der ikke være langt til det næste Skridt, nemlig at bringe Ordene Arusiensis og episcopus i en urigtig Forbindelse med hinanden¹⁾.

Af det 1. Brev i Håndskriftet.

Incipit prologus in epistolam ad dominum Tuonem archiepiscopum Lundensem de eo, quod fructuosum sit reformare. Bl. 1r.

Cum nuper ante hoc triennium, anno videlicet a natiuitate domini nostri Ihesu Christi m^o cccc^o lviii^o, fuissem missus de

¹⁾ Denne Hypotese falder i Realiteten sammen med Werlauffs, anf. St. S. 93-94, at Navnet på Pestskriftets Forfatter kan »hidrøre fra en Forveksling med Mester Knud af Aarhus, Kong Eriks Cantsler, der nævnes ved A. 1432 (Hvitfeld I. S. 766)»; dog må det bemærkes dels, at Werlauff ikke tænker sig, at den nævnte Mester Knud kunde være identisk med Knud Mikkelsøn, og dels, at han ikke var Kongens Kansler; det citerede Sted hos Hvitfeld indeholder nemlig kun en unøjagtig Gengivelse af det nu i Hanseresse 2. Abtheil. I Nr. 138 trykte Aktstykke, hvori Mester Knud nævnes som Notar og nærværende i Horsens 1432. — I øvrigt skal det dog m. H. t. den ovfr. fremsatte Hypotese tilføjes, at der, så vidt jeg véd, ikke foreligger noget Bevis for, at »Biskop Knud's Pestafhandling har været til, før Knud Mikkelsøn blev Bisp i Viborg. Det hedder ganske vist i Aarsberetn. og Meddel. fra det store kgl. Bibl. II. 411, at Afhandlingen er bevaret i et Håndskrift fra 1438; men den Kilde, der påberåbes herfor, nævner i Virkeligheden slet ikke Biskop Knuds Navn (sstds. I. 416). Og efterser man selve det vedkommende Håndskrift, som jeg ved Velvilje fra Direktøren for Marburg Universitetsbibliothek Hr. Dr. Roediger's Side har haft til Benyttelse her i Byen, viser det sig, at Afhandlingen deri slet ikke er identisk med »Biskop Knud's.

monasterio Cismariensi Lubicensis diocesis ad regnum Dacie pro reformatione monasterii Schowkloster Roskildensis diocesis, et tandem per gratie dei assistentiam res in prospera successisset, iterum anno a natiuitate ejusdem m^o cccc lx^o ad instantiam reuerendi, ymmo michi reuerendissimi etc. fuissem ad idem regnum remissus pro reformatione gloriose ecclesie Ottoniensis et inuenissem maximam illius rei difficultatem ex eo, quia dominus rex et consilarii regni decreuerant, ecclesiam hujusmodi transferri debere in secularium clericorum habitaculum, vnde merens et ingemiscens crebro dixi cum Mathathia: Ve michi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei et contritionem ciuitatis sancte, 1 Machab. 2. Verum quietis impatiens, postquam corda quorundam pontificum ac aliorum deum timentium ad sentiendum pro reformatione potius quam translatione inclinaui, totis conatibus animum regis inclinare satagi, iterum periculosa(!) carpens itinera vna cum eo in hoc opere sancto reformationis michi singulare refugium adii, sperans per medium ipsius posse consequi, quod intendebam, maxime quia dominum regem in vicino castro Gottorp constitutum noui et eundem pontificem principi eorum tamquam virum justum in populo suo timentem deum, omnium sacerdotum reuerentia salua. Et licet animus principis inclinari protunc non potuit, tamen alias quidam notabilis predicator de ordine fratrum minorum reformationis suis sermonibus regis animum ad reformandum monasteria sub ipsius inditione constituta non mediocriter inflammavit || adeo, quod etiam reformationis negotium monasterii sancti Kanuti sub comparatione conuenientiarum et disconuenientiarum cum ipsius translatione quibusdam examinandum commisit. Hinc est, quod ad honorem dei et animarum lucro(!) aliqua de reformationis negotio ex dictis sanctorum patrum mendicare dispono et sub forma epistolarum ad vitandum prolixitatis fastidium ad diuersos deum timentes et sanctam reformationem promouere potentes mittere cogitauit, vt sic gratia dei mediante et illorum sinceritate princeps in sancto proposito sibi diuinitus dato confortetur et ad instar multorum principum Almanie, vbi deficit industria et auctoritas reuerentissimorum dominorum antistitum, quibus principaliter reformare incumbit, regia maiestate ad reforma-

Bl. 1 v.

Bl. 2 r.

tionem compellat, non ambigens, se regi regum et domino dominantium, in cujus manu cor et flatus regum est, efficacius et salubrius per hoc gratiarum actiones relaturum ac se cum sua posteritate in regno stabiliendum. Et vt predicta efficacius fieri queant, primum depingam epistolam de eo, quam sit fructuosum || et meritorium reformare, vt cognitis fructibus reformationis et vtilitatibus non terreat quemquam in tam sancto opere labor, quin potius excitetur desiderium, recurrens humiliter ad illum, qui desiderantibus scientiam omnibus dat affluenter, dominum nostrum Jhesum Christum totius generis humani reformatorem, qui cum deo patre in vnitatem spiritus sancti viuit et regnat deus in secula benedictus. Amen. Bl. 2v.

Nota: presens epistola, que de eo, quod fructuosum sit reformare, intitulatur, post prologum, qui tangit motuum scriptoris, diuiditur principaliter in duo; in primis tangit mala et pericula, que ecclesie dei proueniunt ex deformitate cleri; secundo ponit aliquos fructus reformationis; et diuiditur in xxv capitula etc.

Primum capitulum pro exordio introducit, quod propter reformationem dei filius de summis celorum ad yma mundi descendit, et quomodo episcopi Christi successores reformare tenentur. Bl. 3r.

Reuerendo in Christo patri ac domino domino Thuoni archiepiscopo Lundensi, gregem sibi commissum vite exemplo et doctrine verbo ad pascua felicitatis eterne strenue ducenti, frater Johannes, ordinis sancti Benedicti monachus, heu nomine tantum, debite intercessionis obsequium et vtinam tam deuotum quam voluntarium pro salute. Cum¹⁾ pro humani generis reformatione de summis celorum ad yma mundi descendens et tandem mortem subiens temporalem dei filius Christus Jhesus, ne gregem precio sui sanguinis gloriosi redemptum ac reformatum ascensurus post resurrectionem ad patrem absque pastore atque reformatore desereret, ne forte forma impressa iterum deformaretur vel certe deformata iterum reformaretur, ipsius curam beato Petro ceterisque apostolis ac eorundem

¹⁾ *Randnote:* Extra de homicidio pro humano libro vi.

Bl. 3 v. successoribus, dominis videlicet pontificibus etc., prelatiſ ecclesie commisit, vt sua pastoralis solitudine e grege deformatorum mentes ad salutis opera inflammarent¹⁾, vnde et vos, sincerissime pater, ejusdem apostoli disponente domino cum sitis successor, ipsius reformatoris locum tenetis in terris circa gregem ejusdem reformationem et custodiam jugi vigilantia intendere tenemini, quatenus ipsas animas deo lucrificare sua vobis cooperante gratia valeatis.

Bl. 20 r. 2). Certe experientia (!) docente multa noscuntur monasteria eciam in spatio xv annorum tam in Saxonia et Westfalia quam Frisonia et Franconia necnon in Thuringia et partibus Reni gloriosissime reformata; solum ab infelici Dacia totum bonum hactenus differtur adeo, quod nolentes in salute animarum suarum detrimentum pati coguntur natale solum deserere et cum Abraham de cognatione paterna exire. Quod quia omnibus non est datum, multi in periculo, licet inuiti, permanent, quorum vtique periculum illos respicit in capite, qui reformationis bonum vel auctoritate vel potestate habent promouere, licet quadam inertia vel pusillanimitate segniter agentes ad periculum ¶ animarum dormitare videntur simul pereuntes et perimentes. Sed quid re uera, vt predictum est, efficaciter fieri reformationem expedit, vt a perfectiori statu tamquam a capite incipiatur, puto ab episcopis, quia illorum est aliis subministrare debitam formam, ne eis dicatur, quod michi creberrime a deformatis monachis obicitur: Medice, cura te ipsum. Sed quis sit modus tales reformare, ego non didici, quapropter hoc docere nequaquam presumo ex eo, quod temerarium est, indoctum velle docere doctos, discipulum magistros, filium patres, seruum dominos.

Bl. 34 r. 3). Sicut igitur peccatorum conuersio non parua occasione monasterii Bursfeldensis est procurata, sic non minus ex reformatione monasterii Wyndesheym ordinis canonicorum regularium reformati per magistrum Gherardum Grô^e cognominatum Dauantriensem salus animarum vtiliter est promota, cum fere

¹⁾ *Randnote:* Prelati sunt reformatores aut esse debent.

²⁾ *Af 12. Kapitel.*

³⁾ *Af 21. Kapitel.*

in septuaginta annis a tempore predicti venerabilis Gherardi pari numero monasteria predicti ordinis sint reformati, et eorum reformatio adeo late se diffudit, quod in Holtzatia promouente inclito duce pie recordacionis domino Adolpho nostri moderni regis domini Cristierni auunculo monasterium sub castro Zegheberch secundum ullum(!) modum est reformatum. Preterea quis sufficienter || potest estimare, quot anime deo sunt lucratae per deuotissimos fratres ac sorores de congregatione, quorum idem reuerendus Gherardus arcium liberalium magister exinius(!) fuit inceptor, cum actu in Buschoducis Brabantie, vt fidedignorum relatu didici, vna sit congregatio virginum numerum quingentarum excedens personarum, de quibus eciam in nostra Holtzatia ante hoc triennium prope monasterium Cismariense per medium ejusdem domini ducis in anime sue indubitanter magnum refrigerium aliquae sunt adductae moram trahentes in Nygenstad oppido, pro quo deus omnipotens sit benedictus, qui tanta operari dignatur temporibus nostris ad sui nominis gloriam. Sed et nostrum Cismariense cenobium per nobilem Adolphum supradictum cooperante domino episcopo Lubicensi Nicholao Sachowen dinoscitur reformatum.

Bl. 34 v.

. Sed nonne(?) isto presenti anno, cum nuper mea exilitate coram reuerentia paternitatis vestre constituta ad predicationem fratris et magistri Alberti ejusdem obseruantie alumpni²⁾ per eandem reuerendam vestram paternitatem ad episcopatum vestrum accersiti quidam habitum fratrum predicatorum rejecit et simul cum domino doctore vestre precelse ecclesie Sleswicensis primo theologo habitum fratrum minorum eciam in ipsa vestra metropoli humiliter assumpsit.

Bl. 35 v.¹⁾

24^m capitulum tangit de quodam milite, qui timetur posse impedire reformationem monasterii sancti Kanuti, cujus motuum tangitur, et exhortatur episcopum, vt eundem auertat, ne suum sentire sorciatur effectum.

Bl. 41 v.

De cetero missiuas, quas detuli a serenitate regis michi presentatas ad dominum nostrum antistitem et ad strenuum

¹⁾ *Ligeledes af 21. Kapitel.*

²⁾ *Der har i Forvejen været Tale om den bekendte Franciskaner Johannes de Capistrano.*

Bl. 42 r.

militem dominum Egghardum Frelde, eundem effectum in se continebat(!), videlicet quod hii duo diligentius examinarent, quid plus congrueret in negotio monasterii sancti Kanuti regi, regno et ciuitati, vel loci in ordine reformatio vel certe(?) in secularem ecclesiam translatio, attente comparatis commodo et incommodo, conuenientiis et disconuenientiis, que pro futuris temporibus oriri possent. Quid autem senciatur dominus noster ordinarius, nuper, cum constituerer coram presentia paternitatis vestre, intimaui nec minus multorum corda ad senciendum omnino pro reformatione commoui ac magnam fiduciam ad deum habeo, quod reformatio istius precluse || ecclesie effectum sortiatur, licet e contrario timens fluctuo ex eo, quod id, de quo presumebamus, vestre paternitatis familiaris amicus et michi in isto exilio, quo dego, pro vobis pater prefatus dominus Egghardus miles vacillare quantisper videatur et quodammodo armiductor illorum, qui gestiunt pro translatione, et quamuis zelo etiam dei moueatur, non tamen bene circumstancionata, quia non secundum scientiam nec deo grato. Nam hoc ipsius didici motiuum, ipso ore proprio michi referente, quod multi sunt in Fionia militares, inter quos, cum pluries non sint secundum sui status condicionem diuites satis et sobole plurima venustentur, ... possunt aliqui ex eorum filiis scholis mancipari, qui post studium promouerentur ad canonicatus et dignitates ecclesie ejusdem, vt sic ceteris filiis pinguior succederet portio hereditatis. Quam debili huiusmodi ratio innitatur fundamento, maxime in foro conscientie, sensibus compos sine difficultate elicere potest. Ergo de hoc nunc plura scribere dissimulo, et instantissime humiliter peto, velitis, reuerende pater, eundem solertem et prouidentem virum serius mediis opportunis informare, quatenus a suo sentire cicius respiscat eo, quod vota fere omnium militarium in ipsius pendeant voto tamquam litteratoris et in hac re expertioris, || et nullatenus tanto scrupulo suam oneret conscientiam, vt illius monasterii reformationem impediatur ac ejus promoueat translationem, que quidem translatio reformatione ablata videtur esse contra diuinum jus et contra legem nature, que tamen sunt in obliquabilia, nichilominus contra jus positum, quod in multis locis hoc fieri interdicit, prout vestre paternitati in quadam missiua alias

Bl. 42 v.

missa de hoc ipso aliquos canones et capitula tam in nouis quam in antiquis, vt potui, allegaui, licet plura de hoc in corpore juris diffuse tam canonici quam legalis habeantur, cum vtrumque tale semper in fauorem religionis loquatur. Est denique contra intencionem fundatorum, quos fraudare est indubitanter iram dei concitare. Est eciam contra patronos loci et ordinis, qui quandoque de sua injuria contra ipsum interpellabunt. Est insuper contra regem multis modis et contra regnum. Est demum contra ciuitatem Ottoniensem, est contra rationem et omnem iustitiam, est impeditium salutis animarum multarum, de quibus quidem singulis cum esset edisserendum per singula, sed quia nondum vrget necessitas, vtilius forte silentio eundum. Verumtamen hoc attentius est considerandum, quod tam insingni loco reforma||to posset non solum tota Dacia reformari, sed et omnia regna et territoria domino nostro regi subdita. Ne igitur tantis periculis noster inuoluatur animus, oportune est instandum.

Bl. 43 r.

Sequitur capitulum vltimum.

25^{tum} capitulum cum conclusione finali petit scriptori veniam de minus pertinententer conscriptis, subiciens eum correctionibus dominorum episcoporum et doctorum Lundensis et Fibergensis.

Uerumtamen, reuerende pater, hec vtcumque exarata, vt vos in sancto proposito animent, quo reformare intenditis vestri episcopatus monasteria, a misericordi deo suppliciter exposco eidem in gloriam, vobis in via hac, qua ambulatis, ad meritum, in patria vero ad sempiternum gaudium. Qua de re, si quid in hac epistola reperiatis vobis gratum et rite prolatum, ejus gratie hoc deputetis, a quo omne bonum, si quid autem minus recte et inconuenienter, impericie mee magis deputetis quam malitie, et apud clementem iudicem veniam michi impetrare per sacras orationes vestras propter deum festinetis sicque optimo largitori dignum honorem et fragili operi opportunum || solamentum conferetis. Sed et presens opusculum cum ceteris, que ad laudem dei scripturus sum, dominis meis et in Christo reuerentissimis patribus, domino videlicet Thuoni archiepiscopo Lundensi, sedis apostolice legato ac Swecie primati, egregio sacre theologie professori, michi in studio

Bl. 43 v.

Erfordensi magistro et promotori precipuo, domino denique Kanuto Viburgensi episcopo, bene merito vtriusque juris doctori eximio, michi in eadem vniuersitate optime noto, submitto examinanda et emendanda ac eorum emendacioni et correctioni humiliter annuo et libenter. Et quia, reuerende pater, dominus Johannes episcopus Arusiensis sincerius de reformatione suorum monasteriorum mecum habuit sermonem, supplico, velitis eidem exemplar epistole hujus mittere, vt et ipse in suo proposito magis abundet. Salutetis eciam in Christo michi dilectos dominum Luderum Lunt, qui sagaciter et oportune multum sollicitabat coram rege in sancte reformationis negotio, cui deus retribuat. Salutetis eciam dominum et magistrum Conradum cappellanum vestrum, meum in Erfordia conscholasticum. Sint ||

Bl. 44 r. nichilominus vestre paternitati recommendate honeste iste sorores vidue cognate ejusdem paternitatis vestre Mechtildis et Beka in Kylone, que me, cum ad eas venero, vt angelum dei cum omni caritatis obsequio colligunt. Paternitatem demum vestram diuina majestas pro prosperis successibus pollentem eterne beatitudinis gaudia promerentem omni tempore mei memorem conseruare dignetur. Amen.

Af det 2. Brev i Håndskriftet.

Bl. 49 r. Incipit epistola ad reuerendum in Christo patrem ac dominum dominum Kanutum Vibergensem episcopum, vtriusque juris alme vniuersitatis Erfordensis professorem egregium, de eo, quid sit reformari vel reformare.

Primum capitulum est beniuolentie captacio.

Reuerendo in Christo patri ac domino domino Kanuto episcopo Vibergensi, vtriusque juris doctori eximio, commissum gregem verbo et exemplo ad interiora deserti strennue minanti, sibi sincere presincero, ffrater Johannes ordinis sancti Benedicti monachus, heu nomine tantum, si quid potuerit peccatoris oratio, cum debitarum caritatis ac reuerentie obsequio pro salute. Quia vasculo pleno latices infundere est sapientem omnia verbis instruere, hinc est michi, reuerentissime pater,

licet dudum et crebrius cogitauerim vestram reuerentiam com-
 monefacere || per epistolam quemadmodum quosdam ceteros *Bl. 49 v.*
 hujus Dacie patres ac dominos, quatenus opus reformationis
 sancte erga magnificentiam regiam promoueret, victus tamen
 quadam pusillanimitatis inertia, quid tante excellentie tantoque
 culmini scientie digne offerrem, ambigebam. Verum conside-
 ranti michi, quod vtique non propter dictandi libidinem solis
 hominibus placere cupiens corrupto atque viciato mentis ingenio
 fucare queritem sermonem, quin potius ad dei honorem et
 animarum lucrum quoslibet juxta michi possibilem facultatem
 exhortari antistites et quosque ceteros deum timentes dei ne-
 gotio, sancte scilicet reformationi, pro viribus adherere; nam
 hoc ipsum exigit sollicitudinis cura per medium subordinationis
 vestre sincere paternitatis michi injuncte originaliter, cum ferme
 ante hoc decennium Romipeta in monasterio Montis sancti
 Petri Erfordensi abbati meo Bursfeldensi suggesserit, quatenus
 aliquot personas pro reformatione monasteriorum ad Daciam
 introducenda mitteret, prout idem ipse fideli narratione michi
 narrauit. Sed et vt verbis apostoli ad Agrippam vtar, arbitror, ||
 me fore beatum cum fauore viri tante auctoritatis operari, que *Bl. 50 r*
 omnia nouit, que apud religiosos fiunt, et quomodo sacrarum
 synodorum sacrosancti canones summorumque pontificum epi-
 stole decretales nedum in antiquis, sed et in nouis iuribus
 vetant, dampnant et anathematisant religiosorum proprium
 peculium et eciam appropriatum cum ceteris quibuslibet eorum
 viciis. Preterea in quibusdam opusculis sum protestatus, quod
 singula, que ad dei laudem ex patrum dictis mendicando sim
 collecturus, ejusdem reuerende vestre paternitatis correctioni et
 emendacioni submiserim. Frustra hoc ipsum me fateor fecisse,
 nisi aliquando qualiacumque opuscula hujusmodi ad manus
 sepedicte paternitatis veniant examinanda siue nunc collecta
 siue per gratiam dei colligenda. Quapropter presentem epi-
 stolam tamquam quandam arengam necnon beniuolentie cap-
 tationem in primis offerre sategi. Sed et demum, cum dominus
 noster rex personaliter in Koldingen constitueretur, anno vide-
 licet incarnationis dominice m^o cccc lxiiii, vestra admodum
 benigna et humilima paternitas meam tenuitatem ad colloquium
 familiare traxit ac dulcifluis suis affatibus eciam de reformationis

Bl. 50 v. negotio eam sincere refecit et vltra, || quam speraui et merui, familiarem exhibere dignabatur, vnde audaciam michi scribendi idem vestrum mellifluum prestitit eloquium.

Bl. 57 v.¹). Preterea, precordialissime pater, nuper in benedictione domini moderni Roskildensis coram tanta reuerentia vestra constitutus gloriabamini (!) de sanctimonialium feminarum Schowkloster dyocesis vestre aliquanta restitutione, ad quem quidem locum ipse exposit per easdem vocatus experientia (!) didici, nequaquam vos inaniter gloriatum fuisse; nam tamquam angelum dei me susceperunt ac de ipsarum salute et regule

Bl. 58 r. intellectu solerter inuestigauerunt et ad || ea, que per interpretem eis loquebar, compuncte cum lacrimis protestabantur omnimodis secundum beati Benedicti patris nostri regulam de cetero vitam suam rectificaturas, quas denique ordinis mei sorores vestre excellenti reuerentie sincere recomendo, quatenus paterno affectu filias foueatis eisdemque in vtriusque vite prosperis successibus faueatis. Sed et si forte inter vos videatur suborta aliqua displicentia, vobis primo incumbit agnoscere tamquam perfectiori ac eisdem quemadmodum vasculis compati infirmioribus ex eo permaxime, quia diligenti sollicitudine saluti sue providere nituntur sub sancta obseruantia regulari formam quandoque perditam reassumere strennue conantur et deuote. Nempe memini egregium predicatorem efficacemque reformatorem Paulum apostolum deprecatorias litteras Philemoni per Onesimum offenso mittere, et ego torpebo et non pocius deprecabor pro tot ordinis mei sororibus erga virum discretionis tante tantarumque sinceritatis, patientie, mansuetudinis ac humilitatis.

Bl. 58 v.²). Rursus hamum nostrum ad viuarium misimus ve-

Bl. 59 r. strum; cepimus piscem || dominum Johannem prepositum vestrum in Aburgis (?) ad religionis sanctum portum quietum ob spem vite eterne confugientem felici mercatu nedum potiturus (!) centuplo; quin ymmo, prout iudex ad momentum per vestram industriam noscitur constitutus, ita re uera in vniuersali iudicio iudiciaria eidem potestas ab vniuersorum domino tradatur iuxta

¹) Af 8. Kapitel.

²) Af 9. Kapitel.

illud Matthei 19: Vos, qui reliquistis omnia et secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis et vos iudicantes 12 tribus Israel. Reor non esse supplicandum paternitati vestre, ne forte hoc ipsum egre ferat, quasi falcem nostram ad alienam extenderimus messem; quin potius de tante sinceritatis viro presumendum iudico, si et in casu omnes sui officiales per formate religionis ingressum sue saluti gratia se vocante prouidere disponent, de hoc laudes deo grátiarum infusori referret singulares.

. Demum quia rudi stilo opus est lima, vobis, pater *Bl. 59 v.¹*. litteratissime et doctorum egregie, limam reseruauí, quatenus deo cooperante nedum huic operi, sed et singulis meis opusculis correctio vestra tribuat splendorem et auctoritas perhennitatem in Christo Ihesu domino nostro per secula benedicto, cui vos cum omnibus vobis commissis vtinam tam deuote quam libenter recomendo. Amen.

Af det 3. Brev i Håndskriftet.

Incipit epistola de xv argumentis deformatorum *Bl. 61 r.*
religiosorum, quibus se tuentur, ne reformen-
tur, ad dominum Thuonem archiepiscopum
Lundensem, que distingui potest per capitula
xxii, vt sequitur.

. Hinc est, reuerende pater, quia sancte Lundensi *Bl. 63 r.²*. ecclesie, quam diuine prouidencie altitudo cunctis pretulit ecclesiis Dacianis et vicinorum regnorum, Suecie videlicet et Norwegie, obtinere voluit precipuum magistratum regimen, presidetis, non dumtaxat vnus e pastoribus esse merebamini, quin potius princeps pastorum et pater patrú, nempe qui(?) tam precelse ecclesie archiepiscopus, metropolitánus, legatus sacrosancte ecclesie Romane natus, primas et patriarcha, sed et nedum totius Dacie flos, quin ymmo omnium in circuitu regionum propter excellentem vobis datam scientiam et gradus doctoratus

¹) *Ligeledes af 9. Kapitel.*

²) *Af 2. Kapitel.*

Bl. 63 r.

sacre theologie alme nostre vniuersitatis Erfordensis dici et esse meruistis ac tot et tantis virtutum preconiiis insingniri et vltra quoslibet diuina miseracione sublimari, curis solitari habebitis || continuis et assidua meditacione vrgeri plus ceteris coepiscopis et suffraganeis re uera, quia cui plus committitur, ab eo plus exigitur, vt iuxta credite vobis dispensationis officium subjectorum reformationi ac animarum lucro iugi, quantum vobis ex alto concessum fuerit, solitudinis studio intendatis. Sane cum nuper ante hoc quadriennium de Teuthonie partibus ad regnum Dacie cum litteris creditiuis et commendaticiis vestre reuerende paternitati presentandis fuissem missus ad solicitandum propter antiquam familiaritatis quondam in studio Erfordensi noticiam erga eandem vestram reuerendam paternitatem, vt vel saltem in tota prouincia Daciana vnum monasterium ordinis sancti Benedicti reformaretur, inueni eam paratissimam et pollicentem sancte reformationis negotio pro posse velle adherere. Et quia propter profectionem, quam dominus rex disposuit ad Sueciam contra tyrannum Karolum tunc in Stockesholm obcessum, nichil profecimus, tamen deo gratiam suam largiente auctoritate commissionis cuiusdam a sede apostolica obtenta per medium paternitatis vestre et sinceritatem venerabilis viri domini Olai tunc prepositi Roskildensis ecclesie, modo autem electi ejusdem et aliorum deum timentium monasterium Schowcloster prope Nestuediam ad laudem dei, ad honorem ecclesie et ordinis jugum sancte obseruancie || regularis tulit super se feliciter, pro quo omnipotens deus sit benedictus in secula.

Bl. 64 r.

3^m capitulum narrat causas, quare monasterium sancti Kanuti in Ottonia non reformatur, subjungens in summa xvi^a argumenta cleri deformati.

Et quia per ejusdem gratie assistentiam res prospere cessit, iterum presenti anno ad instantiam gloriosi pontificis domini Nicolai Sleswicensis, domus dei magni zelatoris, per alios tamen pulsati, remissus pro incliti monasterii sancti Kanuti Ottoniensis reformatione. Et quamquam fere annum extortis(!) exegerim, heu necdum in opere hujusmodi profeci tum propter ecclesie vestre canonicos, dominum videlicet Petrum Absolonis prepositum ac dominum Magnum Krafse

episcopum de episcopatu contententes, tum quia majestatem regiam ad instar principum in nostra Almania non inuenio tam sincere inclinatum, tum quia patres et domini episcopi et ceteri, quibus ex officio reformare incumbit, sunt quasi canes muti nescientes vel saltem dissimulantes latrare ad periculum animarum dormire videntur, perimentes simul et pereuntes, tum etiam quia deformati religiosi et clerici quidam seculares, vt illud dominice pene grauissimum impleant: qui in sordibus est, sordescat adhuc, vt || et ipsi conformes seculo nequam *Bl. 64 v.* maneant, apponunt iniquitatem super iniquitatem, ne in dei intrent iusticiam, et addunt excusationes in peccatis sic, quod sibi et aliis contra reformationem cudunt et texunt argumenta callidissima, quibus sencientes carnaliter sine difficultate ad sciendum contra reformationem inducunt; ymmo tam nodosa videntur opponere, quod quodammodo, si possibile esset, etiam electos et spiritualiter sapientes ducerent in errorem. Vt igitur vestra preamantissima paternitas ad manum habeat, vnde prophanas cauillationes reformationi sancte detrahentium ac honore[m] dei et lucrum animarum impedire satagentium retundere poterit in primo congressu zelo domus dei armatus, quia dispensatio michi credita est necesse habeo ewangelizare, nam ad sollicitandum in reformationis negotio commissus sum, audebo confidenter eidem paternitati vestre presens opusculum mittere, inibi machinamenta huiusmodi cum eorum solucionibus, prout deus dare dignabitur, depingendo. Per hoc nequaquam temere michi officium docentis vendicare velim, protestor, cum maxime impericie esset indicium, si indoctus doctorem, discipulus magistrum, filius patrem, seruus dominum, stultus sapientissimum docere presumeret. Nam hoc esset vasculo || pleno latices in- *Bl. 65 r.* fundere, sapientem puto omnia verbis instruere. Et quemadmodum nouissime domino meo gracioso domino Nicolao Sleswicensi quoddam misi opusculum¹⁾ de eo, quod multum fructuosum sit reformare, vestre reuerentie obtulerim emendandum et corrigendum, sic et presens opusculum cum omni humilitatis subiectione instantissime peto emendari et corrigi.

¹⁾ *Randnote:* Sspecialiter directum domino Thuoni archiepiscopo Lundensi, vt patet supra folio primo.

Bl. 100r.¹).

Procedamus ergo ad 12. argumentum, quando videlicet obiciunt, quod in reformando sequitur communis inter fratres pacis turbatio, cum quidam sint voluntarii, alii inuiti, ymmo aliquando omnes in vno monasterio sint involuntarii, quibus si in lege dei beniuoli addantur aut priores expelli procurentur inuiti, sequitur murmur et turbacio pacis, fugatur tranquillitas, et, quod longe est formidabilius, multi inde fugientes ad alia dissolutiora se transferunt monasteria, vt docet experientia(!); nam nuper ante biennium elapsum monasterio Schowcloster vtcumque reformato per totam Daciam fere disperguntur profugi, de quibus tres ad monasterium sancti Kanuti recepti indisciplinatis indisciplinatus conuersantur; sed et quandoque aliqui apostatant, monialesque se nonnunquam prostituunt abhominabiliter.

Bl. 111r.²).

. Hec ergo, reuerendissime pater, sic vt premittitur, vtcumque exarata in omni humilitatis subiectione vestre reuerende paternitati offero, non michi de hiis omnibus quicquam arrogando, quia re uera ex scriptis sanctorum ea mendicaui, sed ea vestre pie correctioni trado emendanda, quia forte plura inueniuntur minus pertinenter et inepte prolata, hec finaliter intendens, quare vestram sinceram paternitatem queam ad instar fere omnium pontificum nostre Teutonie incitare ad dandam operam sancte reformationis negotio, cum deo majus obsequium indubitanter in presulatu vestro offerre nequibitis. Sie tandem per vestram solerciam majestas regia et suffraganei, ymmo vicinorum regnorum archipresules cum suis episcopis simile opus studeant ad honorem dei, ad salutem animarum, ad regnorum vtilitatem promouere. Multa alia restant eidem paternitati vestre || significanda, sed non expedit propter epistolaris breuitatis seriem promissam, sciens eciam paternitatem vestram aliis occupationibus inuolutam, ita quod nequeat proximiori lectioni intendere, sed deus omnipotens, qui sua ineffabili benignitate vos ad apicem tante dignitatis extulit, longeuue in jugis prosperitatis successibus vtriusque hominis et salutis pro honore sue sancte ecclesie conseruare dignetur. Amen.

¹) Af 19. Kapitel.

²) Af 22. Kapitel.

Af det 4. Brev i Håndskriftet.

Incipit epistola ad dominum Johannem Arusiensem antistitem de eo, quare reformare religionem lapsam sit difficile. Bl. 121r.

Primum capitulum post superscriptionem, subscriptionem et salutationem ponit motium scriptoris.

Multorum preconiorum titulis insignito spectabili viro domino Johanni, ecclesie Arusiensis reuerendo antistiti, artium liberalium magistro facundissimo necnon in jure canonico licenciato eximio, sibi patri in Christo dilectione precipue venerando, frater Johannes ordinis sancti Benedicti nomine tantum monachus orationes et vtinam deuotas. Pater reuerende, sed et michi reuerentissime, cum nuper cum quodam cujusdam ecclesie canonico familiari amico familiariter fabularer et gemens referrem permaximam difficultatem, quam dietim || exerior in Bl. 121 v. reformationis sancte negotio, propter quod in hoc Dacie exulo regno et peregrinor, audiui inter alias relationes vicarias eundem depromere hujusmodi responsum: Noli, inquit, mirari, adesse operi tanto difficultatem, quin ymmo autumo et vere, non inibi esse minorem quam in noue fidei predicatione. Quod quidem verbum ipse postea in priuato ruminans aliquantisper consensi ac simul ex proprie imperfectionis consideratione et ex mea experientia(!) tantilla, sed et tam exhabundantis iniquitatis istis modernis temporibus grassatione quam eciam sanctorum patrum scriptitatione aliqua motiua vel causas inueni, propter que vel quas tanta imminet reformationi difficultas, quas vtique causas ad laudem dei in breue scriptum redigere libet ac vestre serenitati humili deuotione offerre ex eo certe, quod cum ante hos quattuor annos primo missus de partibus Theutonie ad promouendum monasterii Skowcloster diocesis || Roskildensis reformationem, cum collega monacho in Kopen- Bl. 122 r. hauen eidem serenitati vestre me obtulerim obnixè supplicans, quatenus meam paruitatem in hac parte erga maiestatem regiam promotam haberet, vt vel saltem vnum effectualiter monasterium reformaretur in hoc Dacie regno, vnde tandem quasi fontaliter deo fauente reformatio aliorum deriuaretur. Cui denique supplicationi vestra paternitas nedum annuit, sed et meam tenuitatem

dignata fuit seriose ad suam diocesim inuitare pro cenobiorum subditorum pulcrificatione et reformatione. Sed quia hoc ipsum protunc fieri nequiuuit, quod eadem vestra paternitas tam sincere postulauit, deus omnipotens piorum desideriorum inflammator et exauditor ex singulari suo, vt speratur, munere anno preterito, ab incarnatione puto dominica m^o cccc lxi^o, eandem ad Ottoniam regie majestati in occurso vocauit, vbi dum et ego degerem pro ecclesie Ottoniensis reformatione et heu propter ||

Bl. 122 v.

de episcopatu contententes parum aut nichil proficerem, iterum vestra paternitas mellifluis me aggreditur affatibus simul et promissionibus, vt episcopatu[m] ejus inuisere nequaquam ammodo pigritarer. Quibus dulcissimis colloquio et sinceritate motus ad vestrum episcopium properaui et in monasteriis (!) Oratorii juxta domini nostri illustrissimi regis regis Cristierni ac vestre paternitatis beneplacitum moram traho, qui vtique locus de facili ad primeuam in initio ordinis formam restitui potest, si et in quantum, quod absit, eadem vestra paternitas a sancto non resiliat proposito. Vt ergo eandem sepe nominatam paternitatem vestram parumper animem, vtpote, quod per medium ipsius laudabiliter est inceptum, ad ipsius meritum maximum laudabilius terminetur, presens opusculum aggredior.

Bl. 131 r. 1).

Bl. 131 v.

..... Sic tempore beati Benedicti propter presbiteri cujusdam nomine Florentini maliciam, qui prope dicti patris monasterium mulierum procatum ludos procurasse legitur, || cum filiis pater Sublacum coactus est dimittere, vt testatur beatus Gregorius secundo dialogorum libro. Cui consimiles non dumtaxat in Dacia, sed et Thuringia, Westfalia, Frisia et Franconia noui.

Bl. 140 r.

17^m capitulum exhortatur episcopum, quatenus in expeditione causarum sit celerior.

Preterea, pater cordialiter presincere, cum salua reuerentia omnibus Dacie || coepiscopis sitis generosior, nempe quia strennui militis filius sitis, denique magnis pontificibus eloquentior ac aliorum donorum variis titulis predotatus, vnum quodammodo hec omnia videtur non mediocriter offuscare, vtpote quia paternitas vestra signis (!) in causarum expeditione

Bl. 140 v.

¹⁾ *Af 8. Kapitel.*

agere consuevit adeo eciam, referentibus michi quibusdam amicissimis canonicis, curatis et vicariis et aliis de statu laycali commissis et subditis cum nonnullis gemitibus, quod fere omnes et singuli amaritudinibus concuciantur, cum vel strepitu judiciali vel quomodolibet aliter coram tanta vestra paternitate causas ventilare vel mouere debebunt. Inde fiunt suspiria, et gemitus vsque ad celum protenduntur, amaritudines, detractiones et varie oriuntur oblocutiones, nimirum cum vel clerus vel populares aliis intenti suas coguntur negligere operas et fores hostii vestri tam tediose ad plures quandoque dies obseruare, ac vestri cubicularii et janitores, cum sint iuuenes leues, vix quempiam ad vobis loquendum || admittunt, nisi ipsorum sint manus unciate; et vtinam vel saltem tunc relationem congruam vestre facerent paternitati. Hec, reuerende pater, eo audentius vobis insinuare curauim, quo experientia(!) teste ea sic fieri vidi; nam cum nuper ad sinceram vestram instantiam precelsam vestram diocesim accessissem et ad decem dies continuos diligenter ostia vestra obseruassem, nichilominus me ipsum in introitibus exitibusve curie episcopalis et ecclesie vobis frequenter obtulissem, copiam tamen audientie habere nequiuim, licet alias hilarius a benignitate vestra inuitatus muneribus gratiose fuerim honoratus. Sic sic re uera et altera vice eandem reuerendam paternitatem accedens eciam ferme in totidem diebus audiri non merui, in negotio tamen vobis tam inestimabiliter meritorio. Hec ergo, predilectissime pater, vestro honori et pauperum gemitibus consulendo intimaui, ne forte dei omnipotentis indignationem incurratis, qui desiderium exaudit pauperum et clamorem pupilli et vidue nequaquam despicit, confidens de discretione vestra, quod ea non velitis temeritati as|scribere, quin potius caritati non fecte ex eo permaxime, quo vestram paternitatem recomendo, prout iustitie poscit equatio sine palpatione subdola et adulationis nota.

Bl. 141r.

Bl. 141v.

18^m capitulum persuadet sanctiorem se intueri in profectu virtutum.

Et vt predictam ammonitionem sinceritas vestra tenacius memorie commendet, singularem, de quo aliquando michi gloriabamini, fautorem ac lepide vestre facundie ceterorumque donorum recommendatorem dominum Nicolaum Sleswicensem

antistitem michi singularem in hoc, quo dego, exilio post deum patrem ac dominum in exemplum constituo, qui omnium reuerentia dignissimus pontifex partibus coram se contententibus celarius(!) se offert, hilariter suscipit, attente et sufficienter audit, prvdenter in grauibz deliberat ac juste et deliberate causas diffinit. Hunc ergo virum egregium, egregium quidem, *Bl. 142r.* quasi non gregarium, id est || de communi grege, vnum omnium quodammodo pontificali honestate venustatum vobis in speculum obitio(!), et(!) secundum ipsius morum condiciones et vestros componere satagatis, qui nedum causas pauperum expedicius audit, sed et eorum aduocatus existit ac reali elemosinarum largitione eorum inopie misericorditer subuenit. Quapropter non solum vt metuendus dominus a suis timetur, sed vt pater clementissimus ab omnibus veneratur et diligitur, non tantum suis subditis, sed et ab extraneis. Nempe permaxime est efficacie virtuosorum exemplorum refulgentia, nedum in omni pene arte et disciplina, vbi tucius bonum ad exemplar quisque operatur extrinsecus, sed et exemplari opus est in virtutibus volens succrescere. Consulit hoc beatus Bernardus dicens: Elige tibi meo consilio hominem, cujus vite exemplar sic cordi tue insiderit(!), vt quociens ejus recordatus fueris, ad reuerenciam cogitati assurgas et temetipsum ordines et componas, ac si presens sit; ffrequenter ego, quod fateri || *Bl. 142v.* non verecundor, corde durus et frigidus cum quererem, in quo recalesceret spiritus meus, nec vlla parte occurreret, qui succurreret, tunc subito forte ad affatum vel eciam aspectum cujuspiam spiritalis(!) viri, interdum eciam ad solam defuncti vel absentis memoriam flabat spiritus et fluebant aque; confundebar proinde et humiliabar et indignum agnoscebam, cui per se ipsum dulcesceret deus. Eandem sententiam ponit Seneca primo declamationum: Aliquis, ait, est vir bonus eligendus nobis ac semper ante oculos habendus est, vt sic tamquam illo spectante viuamus et omnia tamquam illo iudice faciamus; maxima pars peccatorum tollitur, si peccatori testis assistit; aliquem habeat animus, quem vereatur, cujus auctoritate secretum suum sanctius sciat; o felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam ejus se componat atque ordinet. Hunc ergo insignem pontificem caste, sobrie, pie et juste

viuentem, omnium virtutum speculum, intueamini ac vos ipsum ad ipsius speculationem || ordinetis, et dominus indubitanter erit vobiscum. *Bl. 143 r.*

19^m capitulum consulit episcopis temporalia committere officialibus, vt efficacius in propriis personis valeant spiritualia administrare.

Sed forte paternitas vestra pro excusatione vult allegare negotiorum et causarum multitudinem, ne fieri possit festinior expeditio. Ad quod respondeo per historiam exo. 13, vbi sic legitur: Sedit Moyses, vt iudicaret populum, qui assistebat Moysi a mane vsque ad vesperam. Quod cum vidisset Jetro cognatus ejus, omnia scilicet, que agebat in populo, ait: Quid est hoc, quod agis in plebe? Cur solus sedes, et omnis populus prestolatur de mane vsque ad vesperam? Cui respondit Moyses: Venit ad me populus querens sententiam dei. Et post pauca: respondit Yetro: Non bonam, inquit, rem facis; stulto labore consumeris et tu et populus iste, qui tecum est; vltra vires tuas est negotium; solus illud non poteris sustinere, sed audi verba || mea atque consilia, et erit dominus tecum; esto *Bl. 143 v.* tu in populo in hiis, que ad deum pertinent, ut referas, que dicuntur, ad eum ostendasque populo cerimonias et ritum colendi viamque, per quam ingredi debeant, et opus, quod facere; prouide autem de omni plebe viros potentes et timentes deum, in quibus sit veritas, et qui oderint auariciam, et constitue ex eis tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, qui iudicent populum omni tempore; quicquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minora tantummodo iudicent, leuiusque tibi sit partito in alios onere; si hoc feceris, implebis imperium dei et precepta ejus poteris sustentare, et omnis hic populus reuertatur in pace ad loca sua. Quibus auditis Moyses fecit omnia, que ille suggesserat, et electis viris strennuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, qui *Bl. 144 r.* iudicabant populum omni tempore; quicquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. Hec historia, ex quo est moralis, facile potest aptari ad nostrum propositum, sed quia loquor viro admodum litteratissimo valenti sugere mel de petra et oleum de saxo durissimo, sufficit

prudenti aliquam occasionem dedisse tropoloysandi. Quid mirum, si Moyses, qui loquebatur quasi ad libitum cum deo semper requirendo ipsius oraculum ac beneplacitum, audiuit tamen hominis pagani vtile consilium, nostri Moyses, regale sacerdotium, gens sancta et populus adquisicionis pastores populi audiant et presint gregi in hiis, que ad deum pertinent, quatenus per angustam viam sibi commissos verbo sacre doctrine et vite exemplo ad pascua ducant vite, temporalia vicedompnis ac aliis substitutis committendo. Demum reuerendam vestram

Bl. 144 v. paternitatem pastor summus et solus bonus || cum cuncto commisso grege dignetur dirigere in continuis prosperitatis successibus et salutis corporum et animarum, quod nobis prestare dignetur idem dominus noster Ihesus Christus cum deo patre et spiritu sancto in secula benedictus. Amen.

Af det 5. Brev i Håndskriftet.

Bl. 145 r. Incipit epistola ad dominos magistrum Conradum domini regis camerarium et Danielelem ejusdem cancellarium de preparatoriis reformationis intitulata.

Primum capitulum adhortatur personas recipientes, quatenus negotium reformationis apud regem promoueant.

Pro meritis spectabilibus, pro affectu dilectissimis magistro Conrado, christianissimi regis nostri regis Cristierni camerario, et domino Danieli ejusdem cancellario, fautoribus sibi presinceris frater Johannes ordinis sancti Benedicti monachus, heu nomine tantum, si quid potuerit peccatoris oratio pro salute. Cum quodam opusculo promiserim, quasdam me missurum epistolas ad quosdam hujus Dacie nedum potentes, sed et deum timentes, quatenus promouere erga majestatem regiam bonum dignetur (!) reformationis, pro quo, vt noscis (!), in hoc ||

Bl. 145 v. exulo regno, non ab re judicaui et vestras dominaciones inter ceteros commonere, tum quia domino regi pene ceteris conciliaris crebrius assistitis, permaxima cum eodem itinera ad aliam (!) eciam regna carpentes et exinde oportunitatem temporis captare valentes, qua secularium ac temporalium strepitus

vel saltem ad modicum cessauere, sermo cum serenissimo principe de spiritualibus et eternis congrue habeatur, cum etiam hoc de vobis tamquam viris sinceris deum timentibus et admodum doctis pertinenter posse fieri confido, cum quia permaxima, si dissimulare velitis, vos ipsos necessitas compellere videatur, ut videlicet bonum sancte conuersationis in aliorum corporibus promoueat, quod in propriis aliquociens negligitis, cum sitis curiales, et a diebus Johannis baptiste regnum celorum vim paciatur, et solum violenti illud rapiant et curiales, qui in domibus regum sunt, mollibus vtantur; mirum, quomodo regnum celorum intrare poterunt, qui per tam spaciosam et latam incedunt viam. Scitis, qui dicit: Arta est via ad regnum et angusta porta, et pauci inueniunt eam, nimirum quia pauci contendunt ambulare per eam. Hoc Christus de communi populo loquitur; quanto putamus paucissimi de periculoso statu curialium saluentur?

4^{tum} capitulum narrat in genere 7 preparatoria reformationis. *Bl. 148r.*

Uerum ut propositum intentionis nostre scalatim exequamur, tunc ut constat in presenti anno, incarnationis scilicet dominice m^o cccc lxiii, cum dominus noster rex vna cum dilectionibus vestris et aliis quibusdam regni consiliariis constitueretur in Koldingen, et mea ibidem nichilominus tante occurreret || majestati, ac eadem illustrissima majestas omnia michi ad vota annueret, que per medium incliti militis domini Erici Ottonis magistri curie regalis in negotio reformationis certorum monasteriorum petuissem, nichilominus meam exilitatem humilis princeps benigne suscepisset, affatim aggreditur et ad cor serui sui multis circumstantibus cum iurejurando tamquam spiritus sancti fistula dulce deprompsit eulogium, utpote quia omnia monasteria sub se constituta, quarumcumque condicionum existant, reformare ad instar quorundam Theotonie nostre principum seriose proponeret, etiam si sedem apostolicam in hac parte interpellare oporteret, adjungens inter cetera, quod fratres predicatorum in Sleswig eo ibidem constituto et tamquam principi(!) pacis inter germanos fratres, sed et inter ecclesiam et Luneborgenses pace restituta et firmata regulariter viuere cepissent; inde perutile iudicauit, ut verbum ab ore regis

Bl. 148v.

prolatum effectum sortiatur, aliqua de preparatoriis reformationis scribere, quot videlicet et que ante reformationis introductionem disponi debeant, ne forte spiritali deo sine fundamento solido locata ventis temptationum flantibus ruine sub-
Bl. 149r jaceat, et tandem || majestas regia cum cooperatoribus propter rei difficultatem a sancta intentione resiliat vel quomodolibet alias frigescat. Inde velim vestras paternitates advertere, quod si actus reformationis efficaciter disponere debeamus et ad particularia monasterii alicujus descendere velimus, septem sunt preparatoria satis necessaria, vt plurimum primum, vt viri habeantur permanendo in loco ydonei, secundum, vt reformatores sint negotio congrui, tertium, ut consensus habeatur clericorum aliquorum et episcopi, quartum, ut potestas procuretur et vigor secularis brachii, quintum, vt provideatur pro posse in loco humano victui, sextum, vt involuntariis sepe seminetur verbum dei, septimum, vt in puniendo ^{discrete} ^{districte} non parcatur excessui.

Bl. 155r. 1). Hoc euidencia facti nuper in Koldingen probauit, vbi princeps noster tamquam vere christianus re et nomine cum quibusdam suis conciliariis, inter quos prefatus magister curie dominus Ericus Ottonis, dominus Otto pater ipsius, dominus Nicolaus Erixi, dominus Egghardus Freel cum domino Nicolao Strangone (!) et quibusdam aliis instantissime supplicarunt quendam de nostratibus episcopum pro monasterii in ipsius diocesi restitutione, qui nec ad regis personalem instantiam nec ceterorum omnium consentire aliquantisper voluit, quin econtrario reformationem monasterii, de quo tunc agebatur, sollicitantem nonnullis affecit injuriis eciam criminosis ac per hoc non modicum majestatem regiam cum ceteris et quidem juste amaricauit.

Bl. 157v. 2). Sic non minus nostrum Cismariense cenobium pulsante domino episcopo Nicolao Sachowen pie defuncto pulcrificari meruit, sicut et per eundem monasterium sub monte Zegeberch ordinis canonicorum regularium non minus pristinae meruit restitui forme. Sed et pia sollicitudine domini Nicolai

¹⁾ Af 9. Kapitel.

²⁾ Af 11. Kapitel.

Boddeker Swerinensis pontificis monasterium sanctimonialium sancte crvcis in Rostok et Campisolis prope Wysmariam pulcris admodum venustantur formis. Sic sic et monasterium Nestuedense non nisi per medium defuncti nuper domini Olauī Daa cognomenti(!) et moderni patris reuerendi, tunc Roskildensis ecclesie prepositi, ad hoc a sede apostolica sspecialiter deputati, sed nunc demum et nostrum Oratorium cum nonnulla fatiga domini nostri facun||dissimi vidimus nuper restitui.

Bl. 158 r.

. In monasteriis vero, vbi princeps regit, opus longe facilius est, si principis consensus habeatur. Inde est, domini mei || prestantissimi, quod missus ad sollicitandum in reformationis negotio ad regnum istud me tociens regi obtulerim omnique industria notitiam episcoporum ac conciliariorum regni habere satagi, vestram denique nedum amicitiam, sed et, si phas est gloriari, familiaritatem captare studui, sed et creberrime, vt nouistis, me vestris dominacionibus nunc oportunum, nunc importunum, nunc in ecclesiis, nunc in castris, nunc in diuersis aliis locis quasi inuerecunde presentauerim. Sed et quandoque a domino rege etcetera(!) conciliariis et a vobis blande refocillatus nichil reportauī aliud, quandoque vero litteras, efficacie tamen nullius, aliquando eciam propter meam improbitatem cum aliquanta indignatione repulsam passus nullam consolacionem reportauī. Verumtamen(?) quietis impaciens more canis expulsus de vna janua intraui per aliam, curiam secutus ad plura loca; tandem ad laudem dei vel saltem propter meam improbitatem aliquis est fructus subsecutus, et major sequi speratur. Sed et jam a primo confidentiam recepi maxime nuper in Koldingen, vbi quemadmodum maiestatem regiam plus solito michi beningnam, sic et vos ipsos promptos et cordiales in dei negotio || inueni, pro quo deus in eternum benedicatur. Et tantum de quarto preparatorio.

Bl. 160 v.¹).

Bl. 161 r.

Bl. 161 v.

18^m capitulum ponit superficialiter aliquos fructus reformationis.

Bl. 165 v.

Hec dilectissimi(!) vestris paternitatibus fidenter scripsi, non tamen de hiis michi aliquid arrogando, quasi meo ingenio

¹) Af 14. Kapitel.

sint exarata, quin potius, ut verum fatear, de aliorum laboribus ea mendicando extraxi¹⁾, intendens per huiusmodi vos exhortari, quatenus ob vestrum meritum in via hac, dum vacat et premium inestimabile in patria consequendum, illustrissimum principem in sancto confortetis proposito, quo monasteria sub se constituta reformare intendat, prout de facto aliqua reformare meruit, et tandem claustralibus reformatis secularis clerus bona claustralium vestigia sequens || se ipsum studeat pulcrificare et ita virtutum exemplis in communem populum irradiantibus et ipsi pedetemptim sue plus solito inuigilent salutem. Sed et rex noster regi regum vniuersorum domino tamquam bonus minister ministraturus per temporale regnum mercari mereatur eternum ac suam sobolem ac posteritatem quasi ramos bone arboris prodeuntem ob meritum patris dignetur ad instar Hieu regis Israel nedum vsque ad quartam generationem, sed in perpetuum, quousque presens mundus voluitur, in regno per successionem stabilire, sed et hostibus vndecumque exmergentibus(?) efficacius sternantur(!) orationibus deuotorum quam congressibus armatorum more Josue pugnantis contra Amalechitas et vincentis Moyse existente(?) in prece.

Bl. 167 r. 2).

..... Attentius ergo, domini mei prestantissimi, in cordium vestrorum archanis reuoluite, quantum misericordissimus deus ad mitigandum flagella sue indignationis et ad prestandum beneficia miseracionis per merita et intercessionem tot sanctorum in utroque sexu, si in omnibus regnis et prouinciis domino nostro regi subjectis monasteria singula vel saltem plurima forent reformata, flecteretur. Quisnam sufficienter potest estimare, ad reformationem quanta sequatur vtilitas regnis, quantus decor ecclesie quantusve fauor cleri, quanta demum animarum salus. Sed quia longum est enarrare omnes fructus reformationis, maxime quia nuper de hoc ad laudem dei quoddam opusculum³⁾ compegi, quod apud reue-

¹⁾ *Randnote:* De Jo. Nyder in libro de reformatione monachorum.

²⁾ *Af 19. Kapitel.*

³⁾ *Randnote:* Sspecialiter directum domino Thuoni archiepiscopo et cetera, capitulo 13 ejusdem vsque ad finem opusculi ejusdem, vide supra folio 21.

rendum, ymmo michi reuerendissimum et deo dilectum patrem et dominum dominum nostrum Nicolaum Sleswicensem antistitem inuenietis, si videre libebit, presentem igitur sermonem hic prescindamus, ¶ vt ad alia cicius properemus. Valeatis *Bl. 167 v.*
 demum, peramantissimi patres mei et domini, cum omnibus sancte reformationis fautoribus in vtriusque hominis jugis prosperitatis successibus et salutis, salutantes presincere dilectos in cancellaria collegas vestros dominos Lagonem illustrissime et deo deuote regine et principisse nostre domine Dorothee cancellarium, Johannem, Ottonem, Alexandrum et Nicolaum scriptores cum ceteris, qui laboribus suis sancte reformationis se constituerunt participes; sed et dominum Nicolaum Mathie serenissimi regis nostri capellanum, sacrorum canonum bacularium, peto eciam salutari in Christo Jhesu domino nostro totius generis humani reformatore in secula seculorum benedicto. Amen.

Explicit epistola de preparatoriis reformationis ad dominum et magistrum Conradum ecclesie Sleswicensis archidyaconum, juris canonici licenciatum, domini nostri regis christianissimi Cristierni camerarium, et ad dominum Danie||lem decanum *Bl. 168 r.*
 Hamburgensem ac ejusdem reuerenter nominati principis cancellarium sumum et bene dignum anno domini m^o cccc^o lxx^o etcetera.
